

Petr Pokorný a David Storch (editoři): Antropocén

V loňském roce uplynulo 30 let od založení Centra pro teoretická studia (CTS), tedy společného pracoviště Akademie věd a Univerzity Karlovy. Badatelé tohoto pracoviště si sami sobě a nám všem nadělili k výročí originální dárek – více než šestisetstránkovou knihu *Antropocén*. Kromě již zmíněného jubilea se totiž publikace vztahuje i k dalšímu významnému výročí. Před 20 lety vyšel krátký článek biochemika Paula Crutzena a biologa Eugena Stoermera, kteří nabyli dojmu, že lidstvo se stalo natolik dominantním geologickým činitelem, srovnatelným s přírodními procesy, že by se měla definovat samostatná geologická epocha – antropocén. Mezi tím se ale ukázalo, že původní vymezení antropocénu už dávno překročilo hranice geologie, překročilo i hranice přírodních věd, ba dokonce i hranice mezi vědou a politikou či kulturou, a tak nějak se rozlilo do myšlenkového oceánu, v němž se jen těžko orientuje, přestože se zdá být mohutným zdrojem inspirace. Je jasné, že tento pojem musí být nahlížen multidisciplinárně, což je právě doménou CTS. Kniha představuje jednak průvodce po historii a současnosti antropocenního způsobu uvažování, jednak originální pohled na to, co nám tento způsob myšlení může přinést. Nenechte se odradit její tloušťkou, čte se až na výjimky skvěle, a navíc je vypravená krásnými fotografiemi řady autorů, především Petra Pokorného, a neotřelou grafickou úpravou, takže je i estetickým zážitkem.

Kniha je rozdělena do několika celků, z nichž bych ráda čistě subjektivně vyzdvihla kapitoly, které mě nejvíce zaujaly. Nepochybuji, že každý čtenář si přijde na své, protože spektrum pohledů, názorů a konečně i forem, jak nahlížet tak široké téma, je nepřehledné. První část má název *Antropocenní perspektiva*. Zde mě zaujala vsutku strhující kapitola sociologa Zdeňka Konopáska – *Antropocén: více než jeden, méně než dva*. Autor relativizuje distinkce jako věda a politika, příroda a společnost, přírodní a humanitní vědy. Míni, že od počátku definování antropocénu šlo nejen o pojem vědecký (definování geologického období), ale i politický, což mu zajistilo široký ohlas. Ukazuje, že odvolávat se na „holá fakta“ a apolitičnost vědy dnes už není možné. Antropocén vidí jako možnost dávat věci do nečekaných souvislostí napříč obory. Svou stať končí takto: „Má svůj vlastní život nevyzpytatelného prostředníka, jeho tvůrci nad ním nemají absolutní kontrolu – sdílejí ho s řadou dalších, kteří si od něj slibují každý něco trochu jiného. Komplexita toho, co dělá antropocén antropocénem, je tímhle náhledem zásadně umocněna.“

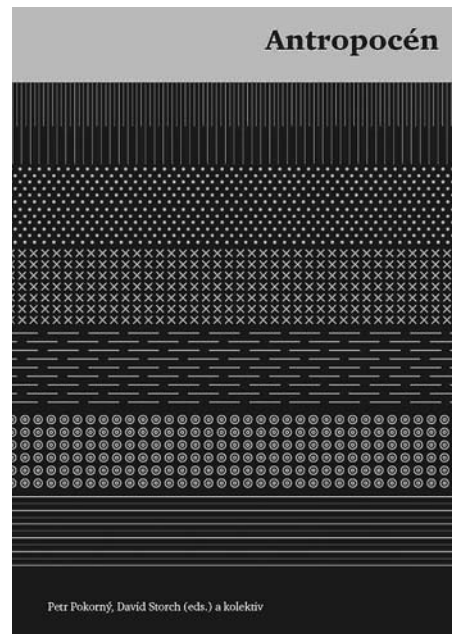
Druhá část knihy se nazývá *Milníky*. Zde mi asi nejzajímavější přišla precizně „vyargumentovaná“ kapitola Jana Hoška

s podtitulem *Geologie lidstva?*, kde se autor vrací k původní definici pojmu antropocén. Ukazuje, jak těžko se odhaduje podíl člověka na řadě globálních procesů, ale především jak málo víme o těch přírodních, abychom mohli vůbec srovnávat. Zastává názor, že by se antropocén za geologické období považovat neměl.

Třetí část, s názvem *Živá příroda v antropocénu*, začíná kapitolou Davida Storch – *Budoucnost života v antropocénu*, kterou už čtenáři Živy znají, vyšla ve speciálním čísle o biodiverzitě (2019, 5: 271–276). V této sekci mě zaujala zejména krajinářská kapitola poutníka „ložkovského“ typu (Vojen Ložek, 1925–2020) Jindřicha Pracha pojmenovaná *Homogenizace krajiny – antropogenní trend biodiverzity*. Autor se dívá na antropogenní změny posledních desetiletí jak z ptáčích perspektivy (zvětšování krajinného zrna), tak z detailu příkopů kolem cest (kopřivy místo květnatých trávníků). Shrnuje: „Homogenizace na krajinné škále přitom není odvoditelná ze změn celkové diverzity na větších, biogeografických škálách. Z chaosu mnoha místních změn a na kontextu závislých trendů, které vidíme venku a o kterých čteme v ekologické literatuře, vyvstává homogenizace na krajinné úrovni jako obecný antropocenní proces.“

Z poslední části knihy nazvané *Scénáře a trendy* bych pak jen těžko vybírala kapitoly, vynikající jsou všechny. Petr Pokorný, Jiří Sádlo a David Storch ukazují, že poté,

1 Vítejte v antropocénu. Foto P. Pokorný

co skončil (nedávno) neolit, se odehrává permanentní zemědělská revoluce, která na Zemi mění prakticky všechno. To, že je dnes těžké říci, kde končí město a začíná moderní zemědělská krajina, ukazují Cyril Říha, Petr Meduna a Marie Větrovcová. Radan Haluzík demonstruje na příkladu opulentních domů bez tradičního využití, chaoticky vznikajících mimo jakékoli obvyklé lokace, zásadní změnu nezápadního globalizovaného světa. Václav Bělohorský soudí, že antropocén vyžaduje překonání „patologické závislosti na ušlé cestě“, na institucích z éry pozdního holocénu, kterou charakterizovalo odpojení „signálů trhu“ od „signálů o stavu planety Země“ – hluchost k informacím o dopadu politiky co nejrychlejšího ekonomického růstu na životní prostředí. Poslední kapitola této části od Ivana M. Havla a Jana Romportla se pak zabývá cestou k superinteligenci. Autoři uvažují nad tím, zda nás může ohrozit nebo zachránit, i nad tím, že to vlastně už nijak neovlivníme. Celou knihu uzavírá Kolektivní (vědecko)fantastický epilog, v němž se někteří z autorů zamýšlejí, kdy a jak antropocén skončí. Tato vpravdě zábavná kapitola obsahuje jak náměty na kvalitní sci-fi román (Václav Cílek, Petr Šída), tak více či méně mrazivé dystopie, k nimž se někteří (P. Pokorný) prozpívají, jiní (Irena Šimová) nabízejí psychedelika. Precizní mi zde přijde krátká kapitola D. Storch, který sice připouští konce typu pád asteroidu nebo jiné způsoby vymření lidstva, pohrává si však s představou, že superinteligence už vznikla, my jsme si toho nevěšimli, a ona zatím přemýšlí, co si počít s přemnoženým člověkem.

Z uvedených střípkovitých ochutnávek je zcela zřejmé, že knihu mohu, nejen do pokračující ponuré zimní koronavirové reality, doporučit všem.

Academia, Praha 2020, 660 str.
Doporučená cena 650 Kč